

'Mit einer Stunde sind Sie wieder zurück'

Razzia 16 april 1944

BEVERWIJK - 'Op 16 april 1944 werden van hier 486 jongemannen door de bezetter weggevoerd, van wie velen nooit zijn teruggekeerd'. Het is de tekst op de herdenkingplaquette bij het NS-station Beverwijk. Voor steeds meer reizigers die het station aandoen is dat bordje niet meer dan een verwijzing naar iets onbekends uit het verleden. Voor Arie Kunnen uit Wijk aan Zee is het echter nog steeds werkelijkheid.

◆ Gesprek van de week

VAN ONZE MEDEWERKER FRISO BOS

De regio Kennemerland kende een bloeiend verzet. In de eerste maanden van 1944 werden in Velsen en Beverwijk meerdere moordaanslagen op NSB'ers gepleegd. „Het was een wildwest geworden”, weet Kunnen nog goed. „Op het einde vond bijna elke dag een moordaanslag plaats. Niemand keek er meer gek van op als verteld werd dat die en die NSB'er gisteravond was neergeknald.”

Vaak heeft Kunnen zich afgevraagd of al die aanslagen echt nodig waren. Of het stuk voor stuk kopstukken waren met wiens dood het verzet echt iets opschoot. Een vraag met een heel wrange nasmaak, want als vergeldingsmaatregel voor de moordaanslagen gelaste de Duitse bezetter de razzia van 16 april 1944.

De toen 19-jarige Arie Kunnen was één van de 486 jongens tussen de 18 en 25 jaar, die op die mooie zonnige zondagmorgen werden weggerukt uit hun familie. Hij tekende zijn ervaringen in 1945 op in een school-schrift en onlangs heeft hij dit schrift verwerkt tot een boekje. „Mit einer Stunde sind Sie wieder zurück”, zo stelde dat tuig van Rauter (höhere SS- en Polizei-führer, red) ons gerust”, schrijft Kunnen. De prachtige zondagmorgen werd wreed verstoord. Overvalwagens reden door de straat, Duitse soldaten maar ook veel Nederlandse politieagenten gingen van huis naar huis. Op zoek naar vijfhonderd jongemannen, dat was hun opdracht.

Bioscoop

„Men genoot van de zondagsrust, zat net aan de koffie of bracht een bezoek aan de kerk”, vertelt Kunnen aan de eettafel van zijn huis in Wijk aan Zee. „Omdat Wijk aan Zee in '42 was geëvacueerd, het dorp maakte deel uit van de vesting IJmuiden, woonde ik met mijn familie in de Rijvoordlaan”, zegt hij. „De hele straat werd doorzocht, ik wou nog wegduiken maar het was al te laat. We moesten ons verzamelen op de hoek van de straat. Toen de hele straat doorzocht was werden we in een overvalwagen geprept en naar bioscoop De Pont aan de Wijkkerstraatweg gebracht. We hebben uren zitten gissen wat er zou gebeuren. Een kerel van de Hollandse SS gaf uitsluitsel. We zouden op transport worden gesteld. Een poging om te ontsnappen zou met de kogel worden bestraft.”

In rijen van vijf marcheerden ze naar het station van Beverwijk, gade geslagen door huilende moeders, kinderen en somber starrende mannen. „We realiseerden ons niet dat het voor velen in de stoet de laatste keer was dat ze door het geliefde stadje wandelden.”

Met veevagens werd de groep naar Amersfoort gebracht. Het laatste stuk naar kamp Amersfoort werd er weer gemarcheerd. Om vijf uur 's middags kwamen ze aan, appeltijd. „Het was een vreselijk gezicht. Al die kale mannen in boevenpakjes stonden stram in de houding voor zo'n ploeter van de SD. Na een paar uur gestaan te hebben, met zoiets hadden de moffen nooit haast, werden we in barak zeven ondergebracht.” In dezelfde periode kwam ook een grote groep gijzelaars uit de omgeving van de Merwede naar kamp Amersfoort. Ook zij waren opgepakt in een vergeldingsrazzia.

Onzekerheid

Weken lang bracht de groep uit Beverwijk door in onzekerheid. Tijdens een appél werden zestig namen afgeroepen, die jongens mochten terug naar huis. „Het gerucht ging dat we allemaal mochten gaan, maar dat het in groepen ging om geen opstoppingen te veroorzaken in Amersfoort. Helaas was dat niet waar. De tijd verstreek langzaam, met de nodige straf-appels en stokslagen. Tot het moment dat we hoorden dat we op transport werden gesteld met bestemming Duitsland.” Veel van de gevangenen dachten dat ze als vrije arbeider in Duitsland tewerkgesteld zouden worden en juichten het transport dan ook toe. Alles beter dan dit kampeleven, dachten ze. Met het vertrek uit Amersfoort begon voor een deel van de groep een zwarte episode. In totaal werden op 7 juli 1944 650 gevangenen bijeengegreden in veevagens. Allen mensen uit de IJmond en de Merwedegroep. De trein kwam na uren aan in Braunschweig. Daar moest iedereen wiens achternaam begon met een M tot en met Z, uitstappen Volgens gegevens van Kamp Amersfoort waren dat 160 jongemannen. De rest ging door, dieper Duitsland in. Tegen acht uur 's avonds op kwam de trein aan in Schkopau, ongeveer dertig kilometer van Leipzig. Vervolgens te voet naar de Bunafabrieken. De eer-

Arie Kunnen: „Het was een wild west geworden in 1944.”

Foto Ronald Goedheer

ste week was rustig. De groep IJmonders hield zich bezig met eten en slapen. Daarna werd de groep uit Beverwijk opgedeelde en aan het werk gezet bij verschillende fabrieken. Hoe de jongens behandeld werden was sterk afhankelijk van waar men terecht kwam.

Luftwaffe

Arie Kunnen kwam terecht bij de Luftwaffe in Nietleben. „Niet eindelijk vrij, zoals velen gejuicht hadden, maar wel veel beter dan in een kamp met SS-bewakers”, zegt Kunnen. „Onder de Luftwaffe waren goede mensen. De soldaten namen alles voor ons mee wat maar mogelijk was. We mochten ook niet te hard werken. 'Als we bij jullie in Holland gevangen zouden zitten, deden we dat ook niet', zeiden ze. Het was lang niet het slechtste kamp.” Eind september 1944 werd iedereen ontslagen. Een spannende tijd volgde. Naar huis? Een ander kamp? Het laatste bleek waar. Een treinreis van uren volgde weer. Op het station Zöschchen moest de groep zich weer opstellen in rijen van vijf tussen hekken en prikkeldraad. De schrik sloeg hen om het hart toen ze jongens zagen verschijnen die met hen in Schkopau in het kamp hadden gezeten en

lijen geleegd. Als we ze 's avonds wilden ophalen, waren ze vaak al overleden.” Na drie weken in het kamp ging het vreselijk slecht met de groep waar Kunnen in zat. „Ze stierven niet alleen aan de mishandelingen van bewakers, ook de kou en ontbering eisten hun tol. Soms gingen er wel zeven jongens per dag dood. We waren als beesten geworden. Je leefde in het kamp op je instinct, ik gaf helemaal nergens meer om. Juist toen werden we weer naar de Bunafabrieken in Schkopau gebracht. We werden gereinigd. Miljarden luizen zijn daar vernietigd.”

Gezond Van de tweehonderd man die toen in zijn groep zaten, de Beverwijkers waren elkaar veelal uit het zicht verloren, werden er dertig gezond verklaard. Ook Kunnen hoorde daarbij. Op 24 november kwam aan het kamp een einde voor Kunnen, hij mocht echter nog niet terug naar huis. Doel van het volgende transport was Merseburg, waar hij tewerkgesteld werd bij de spoorwegen. Hier zouden de arbeiders worden ondergebracht in barakken. „We waren nog niet aangekomen of het luchtalarm ging. Even later vielen de bommen

nog geen tien meter naast het spittenkeldertje waarin we gevlucht waren. Toen we aankwamen in onze nieuwe arbeidsomgeving, was er van de barakken niks over.” Kunnen werd ziek. Er brak vlektyfus uit. Met veertig graden koorts lag hij dagenlang in een hokje. Niemand keek naar hem om. Toen op 18 april de Amerikanen en Engelsen de omgeving bevrijdden, lag Kunnen, steeds zwakker wordend, in een Duits ziekenhuis voor 'Ausländer'.

„We lagen er met drie Hollanders. Binnen een week waren er twee gestorven. Het eten was vreselijk slecht. Op een gegeven moment werd ik door een dokter op pad gestuurd om zelf extra voedsel te vinden. Na anderhalf uur lopen kwam ik een Hollandse delegatie tegen. Heren met een grote sigaar in het hoofd met een mooi pakje aan. 'Je krijgt je verpleging in het ziekenhuis', werd me duidelijk gemaakt toen ik figuurlijk het gebouw uit werd geschopt.” Eindelijk kon zijn terugreis naar Nederland beginnen. Met treinen, vrachtwagens ging een stroom ex-gevangenen naar huis. „Die treinen stopten soms even. Sommige jongens sprongen eraf om hun behoefte te doen in het bos. Het kwam re-

gelmatig voor dat de trein zich weer in beweging zette en die mannen nog met de broek af in het bos zaten. Zullen ze ooit thuis zijn gekomen?” Hij herinnert zich nog het gejuich toen hij de grens passeerde bij Enschede. „Ik was er niet best aan toe, woog nog veertig kilo. Bovendien werd tuberculose geconstateerd. Ik moest minstens een jaar in bed blijven.”

Broertje Uiteindelijk duurde dat nog veel langer. Kunnen verbleef in een tot hospitaal omgebouwd schoolgebouw in Enschede, de oogklinik in Leiden en een sanatorium in Bilthoven. Pas in februari 1947 kwam hij terug in het ouderlijk huis aan de Voorstraat in Wijk aan Zee. „Vijf dagen na de razzia in 1944 was mijn jongste broer geboren. Hij was dus bijna drie toen ik thuis kwam. Na een paar dagen zei het knaapje: 'Mama, wie is die meneer, wanneer gaat hij terug naar zijn eigen moeder?'” Zestig jaar later is het soms nog steeds moeilijk om over de razzia en het kampeleven te praten voor Arie Kunnen. Het lijkt of zijn ogen soms vlichtig worden als hij vertelt. Heel af en toe lijkt een sprankje van de zwarte

ijzige tijd waarover hij vertelt, over te springen op de verslaggever, als een steenkoude vonk. Een seconde lang een heel naar gevoel, niets in vergelijking tot Kunnen's ervaringen en die van de andere jongens uit de IJmond. Dertig jaar na dato stort Arie Kunnen in. Hij werkt dan als tekenaar bij de Hoogovens. „Er was ook nooit over gesproken, alles was weggedrongen. Op een dag kwam het eruit. Ik ging naar mijn werk maar bij de poort kon ik niet meer verder. Ik zag de bewaking bij de poort staan en toen zag ik weer het kamp. Van het ene op het andere moment was ik totaal van de kaart. Ik kreeg nachtmerries, en ook lichamelijke klachten. Waarschijnlijk was het wat men nu een burn-out noemt, of het kampyndroom waar heel veel mensen last van kregen, jaren na de oorlog.” Vandaag is het zestig jaar geleden dat de 486 jongens werden weggevoerd. Kunnen zal dit waarschijnlijk alléén herdenken. Er is geen hecht contact ontstaan tussen de overlevenden. „Geen reünie, hooguit wat losse contacten of kleine groepjes”, zegt hij. „Velen zijn er al niet meer, en over een jaar of tien is het gebeurd, verdwenen in het verleden.”

Mag het afgelopen zijn met *finetunen*?

Jargon

BEVERWIJK - Gemeenten gaan er prat op duidelijk te willen zijn. Alles moet maar openbaar, en de befaamde achterkamertjes-politiek hoort verleden tijd te zijn. Tenminste, als we de heren politici echt moeten geloven. Een rondje gemeentejargon op alfabet doet echter nog steeds anders vermoeden.

VAN ONZE VERSLAGGEVER SANDER TROMP

Afstemmen Oftewel, nog even overleggen. In vroeger tijd werd dit ook wel kortsluiten genoemd.

Back-office Oftewel, een kantoor dat niemand ziet. Tegenhanger van front-office, de persoon aan een balie.

Clusteren Oftewel, gemeenschappelijke zaken samenbrengen. Populair in gemeentestukken.

Draagvlak creëren Oftewel, hoeveel mensen voelen er wat voor? Woord in opkomst.

Evaluatie Oftewel, kijken of het wat ge-

Dit gebaar dient gemaakt te worden bij het begrip 'zwaluwstaarten'. Projecten moeten dan naadloos in elkaar 'geweven' te worden.

Foto Kees Blokker

worden is. Al behoorlijk ingeburgerd begrip. **Finetunen** Oftewel, afstemmen. Oftewel, kortsluiten. Voor de hippe, naar MTV-kij-

kende, ambtenaar. **Gloobaal** Oftewel, niet te gedetailleerd. Makkelijk als de burger om de tuin moet worden geleid. **Haalbaarheidsonderzoek**

Oftewel, hebben we geld genoeg? Als gemeenten denken er niet uit te komen, is deze term altijd handig. **Integraal** Oftewel, we laten maar niets

aan het toeval over. Handig als je niet alle touwtjes in handen hebt.

Joint Venture Oftewel, samenwerkingsverband. Zie finetunen.

Kick-off Oftewel, de start van een project. Een van de ergere ambtelijke termen.

Leefbaarheid Oftewel, geschikt om er te wonen. Term die al bijna achterhaald is na te zijn opgepakt door landelijke politiek.

Meenemen Oftewel, daar hebben we als gemeente nog geen flauw idee over. Ook wel: voor zich uit schuiven.

Nastreven Oftewel, we gaan het proberen maar we zullen het niet halen.

Oormerken Oftewel, gemeentegeld aan bepaald project moeten uitgeven. Ook wel: labelen, nog veel erger.

Participatie Oftewel, we geven de burger het idee dat hij mee kan denken.

Revitaliseren Oftewel, nieuw leven in blazen. Als je iets duur wilt laten klinken, doet deze term het goed. **Sterkte-zwakteanalyse**

Oftewel, waar zijn we goed in en waar zijn we slecht in.

Transparant Oftewel, we doen het net of het allemaal inzichtelijk is. Valt vaak tegen.

Upgraden Oftewel, iets mooier maken dan het nu is. Veel gebruikt bij woonlocaties.

Visie Oftewel, waar wil een gemeente naar toe. Veel gebruikt in combinatie met 'toekomst'.

Win-winsituatie Oftewel, hoe kunnen we er allebei iets uitslepen?

Zwaluwstaarten Oftewel, de zaken in elkaar wewen. Erger dan erg.

Soms heeft het zijn charme, maar meestal is bovenstaand taalgebruik tenenkrommend. Wie vindt het nog gek dat de gemiddelde burger – ook al zo'n term – van bovenstaande geen chocola meer maken kan? Binnenkort start hier op de redactie dan ook een kick-off ter evaluatie. We proberen op transparante wijze de zaken globaal te finetunen teneinde een sterkte-zwakteanalyse te maken, opdat we dargene kunnen zwaluwstaarten. U hoort van ons.

Kan Castricum college woningvraag wel aan?

Woningbouw

CASTRICUM - Ternaauwerenood toverde wethouder P. Voulon woensdagavond tijdens de commissievergadering twee plannetjes voor woningen voor jongeren uit zijn hoge hoed. Daarmee stelde hij enkele raadsleden voorlopig gerust.

VAN ONZE VERSLAGGEVER SANDER TROMP

Aanleiding voor de toezegging van de wethouder was een gemeentelijke aankoop van een stuk grond in Limmen. Het college kreeg vorig jaar toestemming van de gemeenteraad om dat soort aankopen – tot een bedrag van vijf miljoen – zonder overleg te mogen doen. De vraag was nu echter wat er met dat bewuste stuk grond moest gebeuren. Voulon en met hem de rest van het college – had daar wel zo zijn ideeën over. De grond verkopen aan een marktpartij, die er op zijn beurt een dikke dertig – duurdere – woningen zou kunnen bouwen. Maar dat schoot bij het leeu-

wende van de commissieleden in het verkeerde keelgat. Waarom koos het college niet voor jongerenwoningbouw? Waar waren de plannen voor ouderenhuisvesting gebieden? Geheel terecht refereerde het GroenLinks-raadslid C. Peperkamp aan het collegeprogramma, waarin staat dat er actief gezocht wordt naar woonlocaties voor jong en oud. Zij maakte zich ernstig zorgen of het college nog wel aan deze doelstellingen zou kunnen voldoen. In de twee jaar tijd dat het huidige college nu de scepter zwaait, had zij daar in ieder geval maar bar weinig van gemerkt. „Zeer zorgwekkend”, noemde ze de situatie zelfs. Des te opvallender was haar reactie na de toezegging van de wethouder. Ze reageerde welhaast alsof in een klap alle woningproblemen waren opgelost, toen Voulon haar in ieder geval 24 woningen in Castricum en een nog onbekend aantal in Limmen toezegde. Zou daarmee echt aan het collegeprogramma zijn voldaan? En waar zijn de huizen voor ouderen gebieden? Blijft dat het college wat dat heeft nog een lange weg te gaan heeft.